

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Заступник голови Приймальної комісії,
проректор з науково-педагогічної
роботи Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

_____ Олександр ГОЛОВКО

«_____» _____ 2025 р.

ПРОГРАМА ДОДАТКОВОГО ІСПИТУ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

для вступників на навчання для здобуття ступеня
доктора філософії за спеціальністю С1 Економіка та міжнародні економічні
відносини (за спеціалізаціями)
освітньо-наукова програма **«Міжнародні економічні відносини»**
(денна та заочна форми здобуття освіти)

Харків 2025

ДОКУМЕНТ СЕД АСКОД
Сертифікат 28F70C080001
Підписувач САМОРОДОВ БОРИС ВАДИМОВИЧ
Дійсний з 10.12.2024 13:09:15 по 09.12.2026 23:59:59

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

4001-48 від 26.03.2025

Програма додаткового іспиту зі спеціальності
для вступників на навчання для здобуття ступеня
доктора філософії за спеціальністю С1 Економіка та міжнародні економічні
відносини (за спеціалізаціями)
освітньо-наукова програма «Міжнародні економічні відносини»
(денна та заочна форми здобуття освіти)

Укладачі програми: д.е.н., проф. Довгаль О. А.,
д.е.н., проф. Матюшенко І. Ю.,
д.е.н., доц. Зайцева Г.С.,
к.е.н., доц. Шуба М. В.

Загальні положення

Програма є основним науково-методичним документом, що регламентує зміст додаткового іспиту зі спеціальності для осіб, які вступають до аспірантури на основі НРК7 з іншої галузі знань (спеціальності), ніж та, яка зазначена в їхньому дипломі. Вона спрямована на забезпечення комплексного підходу до оцінки теоретичної та практичної підготовки вступників, до виявлення рівня їх знань з проблем розвитку та сучасного стану міжнародних економічних відносин.

Мета програми – визначити обсяг і необхідний рівень теоретичних знань та практичних навичок вступника.

Програма передбачає глибоке знання матеріалу щодо сучасного стану розвитку міжнародних економічних відносин та основних проблем, що існують в цій галузі.

Вступники до аспірантури за спеціальністю С1 Економіка та міжнародні економічні відносини при складанні додаткового вступного екзамену мають виявити знання про стан досліджень міжнародних економічних відносин та світового господарства, здатність застосовувати базові знання у сфері міжнародних економічних відносин.

Додатковий екзамен має письмову форму проведення.

Форма екзаменаційних завдань – тести: 40 тестових завдань x 5 бали за кожну правильну відповідь.

Порядок оцінювання тестів (вступники на навчання для здобуття ступеня доктора філософії)

<i>Кількість правильних відповідей на тести</i>	<i>Кількість балів</i>
40	200
39	195
38	190
37	185
36	180

<i>Кількість правильних відповідей на тести</i>	<i>Кількість балів</i>
35	175
34	170
33	165
32	160
31	155
30	150
29	145
28	140
27	135
26	130
25	125
24	120
23	115
22	110
21	105
20	100
1-19	не зараховано

Максимальна кількість балів, яку може отримати вступник за результатами додаткового екзамену, – 200 балів (зараховано).

Вступник допускається до участі у конкурсному відборі для зарахування на навчання, якщо оцінка фахового вступного випробування складає **не менше 100 балів**.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

СУТНІСТЬ ТА ФОРМИ ПРОЯВУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Сутність, рівні та ознаки міжнародних економічних відносин. Рівні міжнародних економічних відносин. Об'єкти й суб'єкти міжнародних економічних відносин. Класифікація міжнародних організацій. Принципи (основи) міжнародних економічних відносин Організації Об'єднаних Націй (ООН). Етапи розвитку міжнародних економічних відносин. Форми прояву міжнародних економічних відносин. Міжнародна торгівля. Зовнішня торгівля. Міжнародний рух капіталу. Міжнародна міграція робочої сили. Міжнародна передача технологій. Міжнародні валютно-фінансові відносини. Міжнародна економічна інтеграція. Особливості розвитку форм прояву МЄВ на сучасному етапі. Суть і структура середовища МЄВ. Середовище МЄВ. Внутрішнє середовище МЄВ. Зовнішнє середовище МЄВ.

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА МІЖНАРОДНИЙ ПОДІЛ ПРАЦІ

Організаційні форми міжнародного поділу праці та передумови його формування. Світове господарство та світовий ринок. Міжнародний поділ

праці (МПП). Економічна сутність міжнародного поділу праці. Фактори розвитку міжнародного поділу праці. Показники, що характеризують рівень участі країни в МПП. Міжнародна спеціалізація як один з напрямів міжнародного поділу праці. Міжнародна кооперація як один з напрямів міжнародного поділу праці. Сучасні тенденції у міжнародному поділі праці. Концепція нового міжнародного економічного порядку (НМЕП).

МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ЯК ПРОВІДНА ФОРМА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Теорії міжнародної торгівлі. Меркантилізм. Класична школа: теорія абсолютних переваг (А. Сміт), теорія порівняльних переваг (Д. Рікардо). Неокласична школа: теорія співвідношення факторів виробництва (Е. Хекшер, Б. Олін), теорія вирівнювання цін на фактори виробництва (П. Самуельсон), парадокс В. Леонтьєва. Альтернативні теорії. Система регулювання міжнародної торгівлі: рівні (корпоративний, національний, міждержавний, наднаціональний, глобальний) та засоби. Зовнішньоторговельна політика держави. Види зовнішньоторговельної політики (свобода торгівлі, протекціонізм, автаркія). Причини та наслідки протекціонізму. Методи державного регулювання (тарифні, нетарифні). Митний тариф. Нетарифні методи регулювання (кількісні, приховані, фінансові). Класифікація засобів нетарифного регулювання (квоти, ліцензії, субсидії, добровільні обмеження експорту, демпінг тощо). Некономічні методи регулювання (торгові договори, правові режими). Міжнародні організації, що регулюють міжнародну торгівлю.

СУТНІСТЬ, ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ТА СТРУКТУРА СВІТОВОГО РИНКУ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ

Методологічні підходи до структурування світового ринку товарів та послуг. Сутність та структура світового ринку товарів. Сутність та структура світового ринку послуг. Сучасні тенденції розвитку світових ринків товарів та послуг. Основні фактори зростання міжнародного товарообігу. Особливості розвитку світового ринку товарів. Вплив НТР на товарну структуру міжнародної торгівлі. Структура світового товарообігу за соціально-економічними угрупованнями країн. Види і форми міжнародної торгівлі товарами (сировинними товарами, напівфабрикатами, готовою промисловою продукцією). Методи міжнародної торгівлі: безпосередня торгівля, непрямая торгівля. Монополізація світового ринку товарів та послуг. Діяльність транснаціональних корпорацій (ТНК) і конкурентна боротьба на світовому ринку. Види товарних ринків за ступенем монополізації. Кон'юнктура товарних ринків – сутність, фактори формування і розвитку.

МІЖНАРОДНА ВИРОБНИЧА ІНФРАСТРУКТУРА, ЇЇ ПІДСИСТЕМИ

Поняття та складові міжнародної виробничої інфраструктури. Міжнародні транспортні, страхові, фінансові, розрахункові, юридичні, інформаційні відносини. Фактори розвитку міжнародної виробничої

інфраструктури. Специфіка формування міжнародних транспортних, страхових, фінансових, розрахункових, юридичних, інформаційних послуг та сертифікації продукції. Транспортна система світу. Світова система зв'язку. Соціально-культурна інфраструктура. Інституціональна інфраструктура. Офшорні центри. Ринкова інфраструктура. Проблеми міжнародної стандартизації національних виробничих структур.

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ГОСПОДАРЬСЬКОГО ЖИТТЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Об'єктивні передумови інтернаціоналізації. Сутність та форми інтернаціоналізації господарського життя. Етапи розвитку інтернаціоналізації господарського життя. Формування економічної єдності світу. Роль науково-технічної революції (НТР) в зближенні між собою якісних характеристик сучасного виробництва. Дематеріалізація і інтелектуалізація виробництва, зміна моделі економічного розвитку. Глобалізація економічного розвитку і роль міжнародних економічних відносин у створенні зв'язків національних економік зі світовим господарством і у формуванні елементів глобальної економіки. Форми прояву глобалізації. Глобальний характер сучасних економічних процесів. Системоутворюючі фактори в міжнародній економічній системі (НТР та інформаційно-інтелектуальна домінанта, інтернаціоналізація та глобалізація господарської діяльності, ринкові та фінансові інструменти). Вектори сучасної інтернаціоналізації в галузевому та географічному розрізах. Регіональні форми інтернаціоналізації господарської діяльності. Глобалізація проблем економічного розвитку держав світу та напрямки їх розв'язання. Транснаціоналізація світової економіки. Глобальні проблеми сучасності. Координація міжнародної економічної політики.

МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ

Поняття міжнародної міграції робочої сили, її економічна природа, рушійні сили і етапи розвитку. Масштаби, форми і основні тенденції розвитку сучасних міграційних процесів. Економічні та неекономічні причини міграції. Види міжнародної міграції. Класифікація міграції за основними ознаками: за просторовим характером (внутрішня, зовнішня); за напрямком руху (еміграція, імміграція, рееміграція); за законністю перетинання кордонів (легальна, нелегальна); за організаційною ознакою (добровільна, організована, примусова); за часом (остаточна, тимчасова, м'ягкокова). Світовий (міжнародний) ринок праці. Функції світового ринку праці. Міграційне сальдо. Напрямки міграційних потоків. Міжнародний ринок спеціалістів високої кваліфікації і проблема «відпливу умів». Роль науково-технічного прогресу в розвитку міграції робочої сили, наукових і інженерно-технічних кадрів. Сучасні центри тяжіння робочої сили. Соціально-економічні наслідки міграції робочої сили для країн-експортерів (позитивні, негативні), для країн-імпортерів (позитивні, негативні).

МІЖНАРОДНІ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ

Національні та міжнародна валютно-фінансова системи, їх сутність і елементи. Валютні елементи системи. Фінансові елементи системи. Міжнародний ринок валют. Міжнародний кредитний ринок. Ринок цінних паперів. Валюта. Світова валютна система. Рівні функціонування валютної системи та їх взаємодія. Основні елементи валютної системи. Класифікація видів валют. Валютний курс. Режими валютного курсу. Фактори формування валютного курсу. Валютний ринок. Функції валютного ринку. Основні учасники валютного ринку. Валютні операції. Види валютних операцій. Валютне регулювання. Види валютної політики. Еволюція світової валютної системи. Основні ознаки сучасної валютної системи. Європейська валютна система. Суб'єкти міжнародного фінансового ринку. Міжнародні розрахунки. Світові фінансові центри. Платіжний баланс країни. Функції платіжного балансу країни. Типи платіжного балансу країни. Складові платіжного балансу. Структура платіжного балансу. Фактори, що впливають на стан платіжного балансу та його регулювання.

СУТЬ ТА ФУНКЦІЇ МІЖНАРОДНИХ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН

Міжнародний кредит, його роль у світовій економіці, функції у сфері зовнішньоекономічних зв'язків. Сутність міжнародних кредитних відносин. Умови надання кредитів. Функції міжнародного кредиту. Міжнародний рух капіталу як форма міжнародних економічних відносин. Класифікація кредитів. Проблеми зовнішньої заборгованості. Зовнішній борг. Чинники, що зумовлюють виникнення проблем зовнішньої заборгованості. Регіональні зміни у сфері зовнішніх позичань.

МІЖНАРОДНА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Поняття та економічна сутність інвестицій. Функціонально-елементний склад інвестицій. Ефект мультиплікатора. Міжнародні інвестиції, їх систематизація та особливості. Систематизація міжнародних інвестицій. Ризики міжнародних інвестицій. Види, форми і мотивація руху капіталу. Міжнародна інвестиційна діяльність. Міжнародна підприємницька інвестиційна діяльність. Форми та мотивація міжнародної підприємницької інвестиційної діяльності. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Портфельне інвестування в цінні папери. Цілі, принципи, форми державного регулювання інвестиційної діяльності. Політика стимулювання інвестицій. Спеціальні економічні зони та індустріальні парки як механізми залучення інвестицій.

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ОБМІН

Сутність міжнародного науково-технологічного обміну (МНТО). Поняття МНТО. Особливості сучасного МНТО. Шляхи передачі технологій на міжнародному ринку технологій. Основні високотехнологічні галузі. Технологічна політика ТНК. Доцільність і форми міжнародної передачі технології. Передумови участі в МНТО на макро- та мікрорівнях. Економічна доцільність експорту та імпорту технології. Форми міжнародної передачі

технології. Моделі технологічного маркетингу. Ліцензійна торгівля. Вартісна оцінка технології на світових ринках. Типи економічного механізму передачі технології.

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СИСТЕМУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Сутність, головні передумови й цілі інтеграційних процесів. Економічна інтеграція. Розвиток інтеграційних процесів. Мета та ознаки інтеграційних процесів. Етапи інтеграційного процесу. Зона вільної торгівлі. Митний союз. Загальний ринок. Економічний союз. Валютний союз. Повна економічна та політична інтеграція. Основні форми та рівні сучасної економічної інтеграції. Суперечливі наслідки інтеграційного процесу. Класифікація основних характеристик інтеграційних процесів. Основні проблеми регіональної інтеграції. Характеристика основних інтеграційних угруповань. Європейський союз (ЄС). Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА). Загальний ринок країн Південної Америки (МЕРКОСУР). Організації Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва. Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). Співдружність незалежних держав (СНД). Латиноамериканська асоціація інтеграції (ЛАІ). Інтеграційні об'єднання Африки. Митний та економічний союз Центральної Африки (ЮДЕАК).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин : колективна монографія / кол. авт. ; за ред. О. А. Довгаль, Н. А. Казакової. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 540 с.
2. Глобальні проблеми сучасності : підручник / [кол. авт.]; за ред. В. С. Бакірова (голова), А. П. Голікова, О. А. Довгаль, В. А. Пересадько, В. І. Сідорова. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 632 с.
3. Голіков А.П. Економіко-математичне моделювання світогосподарських процесів. К.: Знання, 2009. 222 с.
4. Голіков А. П., Казакова Н. А., Шуба О. А. Економіка України: навч. посіб. К.: Знання, 2009. 286 с.
5. Голіков А.П., Казакова Н.А. Вступ до спеціальності «Міжнародні економічні відносини»: навчальний посібник. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 116 с.
6. Голіков А.П., Гасім С., Журавльов О.В. Міжнародні організації: навчальний посібник. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. 120 с.
7. Голіков А.П., Дейнека О.Г., Позднякова Л.О., Черномаз П.О. Економіка зарубіжних країн: Навч.посіб. К.: Центр учбової літератури, 2008. 464 с.
8. Григорова-Беренда Л. І., Шуба М. В. Теорія і практика зовнішньої торгівлі : навчальний посібник. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2016. 136 с.
9. Теорія і практика зовнішньої торгівлі : навчальний посібник / Л. І. Григорова-Беренда, М. В. Шуба. – 2-ге вид., випр., перероб. і доп. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. – 136 с. Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/17818>
10. Довгаль О.А., Довгаль Г.В. Інноваційна економіка: навчальний посібник. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 148 с. ISBN 978-966-285-177-9
11. Імперативи розвитку міжнародних економічних відносин в умовах глобальних викликів : колективна монографія / кол. авт. ; за ред. О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. – 528 с.
12. Матюшенко І. Ю. Інвестування (в контексті міжнародної інтеграції України) : навч. посібн. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 396 с. ISBN 978-966-285-044-4
13. Матюшенко І. Ю. Перспективи розвитку конвергентних технологій у країнах світу й Україні для вирішення глобальних проблем : монографія. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2017. 448 с.
14. Матюшенко І.Ю., Беренда С.В., Резніков В.В. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції: навчальний посібник. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 496 с. ISBN 978-966-285-214-1

15. Матюшенко І.Ю., Дмитрієв В.М., Азаренкова О.В. Іноземні інвестиції в підприємницькій діяльності України: монографія. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. 184 с. ISBN 978-966-285-055-0
16. Міжнародні економічні відносини: підручник /за ред. А.П. Голікова, О.А. Довгаль. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 464 с.
17. Портер Майкл Е. Стратегія конкуренції / Пер. з англ. А. Олійник, Р. Сільський. К.: Основи, 1998. 390 с.
18. Світова економіка: підручник /за ред. А.П. Голікова, О.А. Довгаль. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 268 с.
19. Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації : колективна монографія / кол. авт. ; за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 316 с.
20. Філіпенко А. С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність. К.: .Знання. 2007. 670 с.
21. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини: теорія: підруч. для студ. економ. спец. вищ. навч. закл. К.: Либідь, 2008. 408 с.
22. Філіпенко А.С., Будкін В.С., Рогач О.І. та ін. Світова економіка: Підручник. К.: Либідь, 2007. 640 с.
23. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Туризм». 2020- 2025 рр.
24. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. Серія економічні науки. 2020-2025 рр.

Програму схвалено:

на засіданні кафедри міжнародних економічних відносин та логістики, протокол № 14 від 17.03.2025 р.

Програму погоджено:

на засіданні науково-методичної комісії ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу», протокол №10 від 18.03.2025 р.

на засіданні Вченої ради ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу», протокол № 15 від 18.03.2025 р.

Голова предметної комісії,
д.е.н., професор кафедри міжнародних
економічних відносин та логістики

Олена ДОВГАЛЬ

Затверджено на засіданні Приймальної комісії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна протокол № 2 від 20 березня 2025 р.

Директор ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»

Микола ПИСАРЕВСЬКИЙ

Відповідальний секретар Приймальної комісії
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ганна ЗУБЕНКО